

Odkiaľ prišiel nacionalizmus? Historický pohľad na predmoderný revolučný nacionalizmus

Antonio Ureta

17. decembra 2019 ✝ **Politika**

Nacionalizmus je jav, ktorý má dlhú históriu. Vždy to bol model, ktorý národné záujmy kladie nad všetko ostatné. Taktiež sa stavia proti jednote kresťanstva, ktorá postavila Boha a jeho zákon nad všetko ostatné.

Pred nacionalistickou pohromou boli politické systémy v kresťanskej civilizácii postavené na subsidiárnom princípe „rozparcelovanej suverenity“. Táto vyvážená pozícia podporovala zdravý lokalizmus a zároveň univerzálne ideály a inštitúcie. Táto harmonická láska ku krajine a k celému ľudstvu bola osvetlená katolíckou vierou založenou na Božej milosti a posilňovaná čnosťou umiernenosti.

Úpadok kresťanstva

Toto harmonické ponímanie národa včleneného do kresťanstva sa, bohužiaľ, v dobe renesancie rozpadlo. Začal sa tak proces morálnej dekadencie, v ktorom láska k Božej láske slabla a postupne ju nahradzovala zmyselná a pyšná sebaláska.

Ako píše v diele *Revolúcia a kontrarevolúcia* Plinio Correa de Oliveira: „*Absolutizmus legistov, ktorí sa vystatovali svojou znalosťou rímskeho práva, bol veľmi žičlivo vnímaný ambicióznymi kniežatami. Medzitým tak u veľkých ako aj u malých sa postupne strácala odveká vôľa a požiadavka, aby kráľovská moc vládla v rámci vymedzených hraníc, ako tomu bolo za čias svätého Ludovíta vo Francúzsku a svätého Ferdinanda z Kastílie.*“

Absolutizmus Filipa Pekného

Jedným z ambiciózných kráľov, ktorý nerešpektoval práva Cirkvi a svojich poddaných, bol francúzsky kráľ Filip Pekný, známy tiež ako Železný kráľ. Pod maskou „obrany kráľovstva“ presadzoval absolútne mylnú predstavu toho, čo predstavoval „národný záujem“. Takto premenil prvorodenú dcéru Cirkvi z decentralizovanej feudálnej krajiny na centralizovaný štát pod heslom „*Rex est imperator in regno suo*“ (Kráľ je vládcom vo svojom kráľovstve).

Na financovanie svojich vojen proti Anglicku a Flámsku uvalil obrovské dane a znehodnotil menu, keď znížil jej obsah striebra, čím všetkých ochudobnil. Keď pápež Bonifác VIII. pozdvihol hlas, aby bránil chudobných a práva Cirkvi (kráľ zdaňoval až polovicu ročného príjmu duchovenstva!), francúzsky kráľ zvolal zhromaždenie biskupov, šľachty a veľkoobchodníkov, aby odsúdili pápeža.

Foto: anglický kráľ Henrich VIII., zdroj: wikipedia.com

Násilie v Anagni

V reakcii na to pápež Bonifác vydal slávnú bulu *Unam Sanctam*, o najvyššej moci pápežstva v duchovných veciach a jej nepriamej moci *ratione peccati* (z dôvodu hriechu) v časných záležitostiach. Filip Pekný poslal svojho emisára Guillaumea de Nogareta, aby uväznil pápeža. V hádke, ktorá nasledovala, jeden z jeho skupiny udrel pápeža do tváre.

Niektorí historici sa domnievajú, že táto epizóda nazývaná *Násilie v Anagni* znamenala koniec stredoveku. Týmto konaním Filip potvrdil „sekularistickú“ koncepciu štátu oslobodeného spod poručníctva Cirkvi. Centralizoval svoju vládu tým, že požiadal o núdzové právomoci, ktoré ďaleko presahovali staré obmedzenia a nakoniec viedli k rozkladu rozparcelovanej feudálnej moci šľachty.

Stručne povedané, Francúzi boli nútení **prinášať tie isté mimoriadne obete pre národ, aké v minulosti ich predkovia dobrovoľne prinášali pre Cirkev** a krížové výpravy. To predstavovalo prvý obrovský posun v hierarchii lojalít západného človeka od Cirkvi smerom ku krajine.

Protestantský príspevok k nacionalizmu

Po úpadku stredoveku protestantská revolúcia podporovala rodiaci sa šovinistický nacionalizmus. Podľa Yorama Hazoniho vo svojej knihe *Cnosť nacionalizmu* Lutherova „nová výzva k slobode interpretovať Písmo bez autority katolíckej Cirkvi neovplyvnila iba náboženskú doktrínu. ... Protestantizmus prijal a rýchlo sa zviazal s jedinečnými národnými tradíciami, pričom sa zároveň staval proti myšlienkam a inštitúciám, ktoré považoval za cudzie.“¹

Protestantizmus organizovaný podľa národných hraníc znamenal odsúdenie na zánik idey medzinárodného transteritoriálneho zjednoteného kresťanstva. Táto náboženská a psychologická zmena bola prvou ranou, ktorá nakoniec viedla k rozpadu Svätej ríše rímskej v roku 1806.

Bohužiaľ, šovinistický nacionalizmus nebol vyhradený iba protestantským vládcom, ako bol napríklad Henrich VIII., ktorí vytvorili národné cirkvi, a seba vyhlásili za ich „najvyššie hlavy“.

Zdroj: wikipedia.com

Francúzsky nacionalizmus

Aj francúzski katolícki panovníci vstúpili do nacionalistického ringu dokonca ešte pred explóziou pseudo-reformácie. Karol VII., ktorého intronizovala svätá Jana z Arku, vydal Pragmatickú sankciu v Bourges, ktorou si vyhradil právo dosádzať cirkevných hodnostárov, čím položil základy „slobody“ galskej cirkvi a v mnohých ďalších prípadoch obmedzil práva pápeža, keď jeho jurisdikciu podriadil vôli kráľa.“²

V roku 1536 francúzsky kráľ František I. vo svojom zápase proti cisárovi Karolovi V. uzavrel „svätokrádežnú alianciu ľalie a polmesiaca“. Carl Jacob Burckhardt použil tento termín na opísanie Františkovho spojenectva so sultánom Osmanskej ríše Suleimanom Veľkolepým. Bola to **prvá neideologická aliancia medzi kresťanským a moslimským štátom, ktorá spoločne zaútočila na iný kresťanský štát na základe čisto „národného záujmu“**. Táto francúzsko-turecká aliancia pokračovala prerušovane viac ako dve a pol storočia.

Richelieu, architekt kráľovského absolutizmu a nacionalizmu

Kardinál Richelieu, predseda vlády kráľa Ľudovíta XIII. neskôr viedol zahraničnú politiku založenú na istej *Realpolitik*, ktorá nehanebne postavila francúzske geopolitické záujmy nad najvyššie záujmy kresťanstva.

Tento kardinál rozdrvil Hugenotov vo Francúzsku, pretože počas Tridsaťročnej vojny predstavovali hrozbu pre vnútornú jednotu Francúzska. Financoval však aj protestantské armády a podporoval švédskeho protestantského kráľa Gustava Adolfa s jediným cieľom – oslabiť Habsburský dom, ktorý kraľoval v Španielsku a nad Svätou rímskou ríšou. Táto podpora protestantských armád znížila o tretinu počet obyvateľov ríše. Najväčšou obeťou tejto politiky sa stal katolicizmus. Podobne ako kráľ Filip Pekný, aj kardinál Richelieu viedol politiku zameranú na centralizáciu moci, zvýšenie daní a kontrolu nad šľachtou.

V tom čase bolo Francúzsko prevažne feudálnou spoločnosťou, kde šľachtické rodiny vlastnili veľké majetky, mali svoje súkromné armády a spravovali svoju oblasť. Richelieu presvedčil Ľudovíta XIII., aby do každej oblasti vymenoval mocného „*intendanta*“ čiže kráľovského agenta. Ďalej nariadil zničiť všetky hrady a pevnosti, ktoré neboli situované na francúzskych hraniciach. Na potlačenie odporu bolo treba rozšíriť definovanie zrady či *lèse-majesté* (urážka kráľovského majestátu). Richelieu je skrátka považovaný za hlavného architekta kráľovského absolutizmu vo Francúzsku.

Ako správne zdôrazňuje Hilaire Belloc vo svojej biografii kardinála, Richelieuovým hlavným dedičstvom bola jeho politika, ktorá rozbila „*kresťanstvo na mozaiku národností a z uctievania národa spravila náboženstvo nahradzujúce náboženstvo staré, ktorým bola Európa.*“ Namiesto toho, aby presadzoval Boží záujem na zemi (čo by človek očakával od katolíckeho kardinála), Richelieu použil svojho „*veľkého génia na vytvorenie moderného štátu a bez toho, že by si to uvedomoval, aj na zničenie jednoty kresťanstva.*“ Podľa Belloca Richelieu vytvoril „*náboženstvo nacionalizmu*“.

Foto: kardinál Richelieu, zdroj: wikipedia.com

Vestfálska zmluva

Nestranný Henry Kissinger ho charakterizoval ako „*génia nového konceptu centralizovanej moci a zahraničnej politiky založenej na rovnováhe moci*“. Richelieuova politika viedla k Vestfálskej zmluve, ktorú podpísal jeho učeník a nástupca, kardinál Jules Mazarin.

Vestfálska zmluva ukončila osemdesiatročnú vojnu medzi Španielskom a Spojenými provinciami Holandska a Tridsaťročnú vojnu medzi Svätou rímskou ríšou a približne 300 protestantskými kniežatami, ktoré vládli nad malými členskými štátmi. Zmluva však pomohla nacionalizmu, keď uznala územnú suverenitu členských štátov impéria, oslobodila ich od feudálnych väzieb a umožnila kniežatám rokovať medzi sebou i s cudzími mocnosťami.

Zmluva poskytla suverénne právomoci až do tej miery, že nútila poddaných, aby nasledovali náboženstvo vládcu podľa chorej zásady *Cuius regio eius religio* (Čie panstvo, toho náboženstvo).

Osvietenstvo a Francúzska revolúcia

Vyvrcholením tohto procesu zbožňovania národa bolo osvietenstvo a Francúzska revolúcia. Ako píše David Bell vo svojej knihe *Kult národa vo Francúzsku: Vynaliezanie nacionalizmu, 1680 – 1800*, „*pojmy národ a vlasť sa objavili vtedy, keď Európania začali vnímať, že dochádza k radikálnemu oddeleniu Boha a sveta, pričom hľadali spôsoby, ako rozpoznať a udržať pozemský poriadok v situácii absencie Boha, a snažili sa odsunúť náboženstvo do novodefinovanej súkromnej sféry ľudského úsilia, oddelenej od politiky.*“ [7]

Osvietenstvo zmenilo slepý národný patriotizmus na privilégium vyšších tried. Francúzska revolúcia z neho urobila ľudový sentiment: „*Francúzsky patriot,*“ píše Geoffrey Best, „*bol stopercentným nacionalistom, ktorý svoj národ postavil nad všetky ostatné a rozjímal o ňom s pocitmi hraničiacimi s uctievaním.*“

Táto zbožná oddanosť voči krajine našla svoj výraz v masovom odvode vojakov na obranu novovzniknutej Francúzskej republiky: „*Dôvodom bol nacionalizmus a povinnosť každého občana poskytnúť službu národu. Túto zásadu vo vlastnom záujme privítali revoluční militanti, najmä vedenie parížskych sekcií a jakobínsky klub, kde okamžite získal ďalekosiahly ideologický význam.*“⁸

Na rozdiel od kresťanského pojmu bratstva medzi národmi bola Francúzska revolúcia hlavným inšpirátorom modernej xenofóbie, píše William Rogers Brubaker: „**Ozajstná revolučnosť Revolúcie spočívala**

práve v xenofóbnom nacionalizme jej radikálnej fázy, nie v kozmopolitizme liberálnej fázy.

„Prečo tento náhly posun od xenofílie ku xenofóbii? Myslím si, že to súvisí s logikou národného štátu. Národný štát je štátom pre konkrétny, ohraničený suverénny národ, do ktorého cudzinci apriori nepatria.

„Revolúcia vytvorila právnu i ‚morálnu‘ hranicu medzi príslušníkmi národných štátov. Zrušenie morálnych a právnych hraníc v rámci národného štátu viedlo k zavedeniu právnych a morálnych hraníc a k rozdeleniam medzi národnými štátmi. Toto splodilo moderný národný štát a moderný nacionalizmus.“⁹

Od úpadku stredoveku až do Francúzskej revolúcie boli nacionalistické ideológie a politiky dielom progresívnych prúdov, ktoré stáli v protiklade k tradičným politickým štruktúram. Nacionalistické ideály sa však v modernej dobe zmenili. Stali sa argumentom opozície voči racionalizmu a individualistickému charakteru osvietenstva a Francúzskej revolúcie. Objavila sa tradicionalistická, pravicová verzia nacionalizmu, ktorá popierala individuálnu slobodu a zdôrazňovala komunitné väzby a podvedomie.

Základy však položili absolutistické politiky, ktoré oddelili kresťanstvo od jeho kresťanských koreňov.

Poznámky pod čiarou

Basic Books, New York, 2018, p. 22.

Encyclopaedia Britannica, v. Pragmatic Sanction of Bourges.

Richelieu, Gates of Vienna Books, Norfolk Va., 2006, 17.

Ibib. , 20.

Ibib. , 20.

World Order: Reflections on the Character of Nations and the Course of History, Random House, New York, 2014, 20.

Geoffrey Best, *The Permanent Revolution: The French Revolution and Its Legacy, 1789-1989*, University of Chicago, Chicago, 1989, 38.

Alan Forrest, “*La patrie en danger: The French Revolution and the first levée en masse*” , in Daniel Moran & Arthur Waldron (ed.) *The People in Arms: Military Myth and National Mobilization Since the French Revolution*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, 13.

“The French Revolution and the invention of citizenship,” in *French Politics and Society*, vol. 7, n. 3, Summer 1989.

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/odkial-prisiel-nacionalizmus-historicky-pohlad-na-predmoderny-revolucny-nacionalizmus/>